

dr hab. Anna Kuśmirek, prof. UKSW
Sekcja Nauk Biblijnych
Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej lic. mgr. Hanny Walentyny Górskiej pt. „Psalmy Asafa w Psalterzu. Studium porównawcze w zakresie literacko-teologicznym” napisanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Romana Bogacza, prof. UJPII.

Celem rozprawy było odpowiedź na pytanie: Czy tzw. psalmy asafowe wyróżniają się w Księdze Psalmów, tworząc określoną grupę pod względem językowym oraz teologicznym. Autorka podejmuje analizę filologiczno-egzegetyczną.

Problematyka i struktura pracy

Praca składa się z czterech rozdziałów, których treść wynika z wyznaczonego przez Autorkę celu, czyli przebadania Ps 50 oraz 73-83 na podstawie tekstu hebrajskiego oraz polskiego pod względem występującego w nich słownictwa, morfologii, syntaksy, struktury i semantyki. Wskazania ich cech słownictwa.

Rozprawę rozpoczyna spis treści i wykaz skrótów (s. 4-7). We wstępie (s. 9-17), który stanowi ogólne wprowadzenie w zagadnienia badawcze, Autorka podejmuje najpierw kwestię sposobu interpretacji nagłówek psalmów, w których znajdują się imiona wraz z przedrostkiem ל, wskazując, że w dwunastu utworach w nagłówku znajduje się złożenie אֲשָׁף. Na tej podstawie wyróżnia grupę, która stała się przedmiotem szczegółowej analizy w dalszej części rozprawy. Następnie krótko omawia treść czterech rozdziałów oraz dotychczasowy stan badań na temat tej grupy psalmów poparty bibliografią w przypisach. W ostatniej części wstępu Autorka prezentuje kwestie, które przeprowadzone badania pozwolą rozstrzygnąć w odniesieniu do omawianych psalmów.

Na strukturę każdego z czterech rozdziałów składa się krótkie wprowadzenie, paragrafy omawiające szczegółowe zagadnienia.

W rozdziale pierwszym, pt. „Zagadnienia wstępne psalmów Asafa” (s. 19-59), który składa się z trzech podrozdziałów, Autorka zajmuje się datacją oraz miejscem powstania

poszczególnych psalmów, dzieląc tę część na dwanaście paragrafów, w których omawia poszczególne utwory (tj. Ps 50 oraz 73-83). Następnie przechodzi do wskazania autorstwa tych psalmów oraz do analizy określeń, które pojawiają się w ich pierwszych wersach, w tym także terminu *asaf*.

W rozdziale drugim „Analiza struktur w Psalmach asafowych” (s. 60-118) Autorka przedstawia z dużą starannością hebrajską strukturę tych dwunastu psalmów oraz Ps 50. W następnej kolejności analizuje podział tych tej grupy utworów na zwrotki, strofy i kolony pod względem występowania słów. Na podstawie tych badań wskazuje na istnienie koncentrycznej struktury grupy Ps 73-83, której centrum stanowi Ps 78. Poza tą kompozycją znalazł się Ps 50, który w zbiorze psalmów zajmuje oddalone miejsce w stosunku do całej grupy psalmów asafowych.

W rozdziale trzecim pt. „Analiza słownictwa i gramatyki” (s. 119-220), który ma charakter badań statystycznych dotyczących występowania form części mowy, Autorka w czterech paragrafach przedstawia w tabelach statystyki ilościowe obejmujące poszczególne części mowy (czasowniki, przymiotniki, rzeczowniki i partykuły), które występują w omawianej grupie psalmów. Część z tych tabel została umieszczona w aneksie. Tego typu dane statystyczne stały się podstawą ustaleń na temat częstotliwości występowania określonych słów, czy jest ona większa niż można by się spodziewać przez przypadek.

W ostatnim, czwartym rozdziale pt. „Wybrane zagadnienia teologiczne” (s. 221-314), Autorka najpierw omawia obraz Boga, obejmujący Jego tytuły, przymioty i funkcje, a następnie obraz człowieka w relacji z Bogiem, ukazujący go jako ufającego Bogu, wychwalającego, szukającego Boga, sprawiedliwego, pobożnego, ale także jako grzesznika w tekstach asafowych. Autorka zaznacza, że celem tego rozdziału jest przedstawienie tej tematyki i wskazanie pokazać kierunków dla dalszych badań nad tą grupą psalmów.

Rozprawę kończy „Podsumowanie i wyciągnięcie wniosków” (s. 315-336), gdzie Autorka zawiera syntetyczne zestawienie wyników przeprowadzonych badań. W części tej kolejno przedstawia wnioski dotyczące kolejnych problemów omawianych w rozprawie, poczynając od kwestii czasu i miejsca powstania poszczególnych psalmów, terminologii występującej w nagłówkach, struktury, terminologii i zagadnień gramatycznych oraz wątków teologicznych.

Bibliografia wykorzystana w pracy, podzielona jest na pięć części (s. 337-348), a także aneks, który zawiera 16 tabel, zawierających dane statystyczne słownictwa, które nie znalazły się w rozdziale trzecim pracy (349-385).

Ocena formalna pracy

Rozprawa ma logiczną i przejrzystą strukturę, odpowiadającą założonemu celowi badawczemu. W przedstawionej rozprawie Doktorantka podejmuje interpretację treści psalmów asafowych z wykorzystaniem analizy statystycznej, wykorzystując zestawienia częstotliwości określonych hebrajskich słów, by zidentyfikować, które z nich są używane najczęściej, a następnie analizę porównawczą w obrębie grupy psalmów. Wykorzystanie tego rodzaju technik w tak szerokim zakresie nie jest częste w polskiej literaturze biblijnej.

Zasadniczo kolejne części rozprawy mają poprawną budowę. Wstęp zawiera wszystkie istotne elementy formalne, co jest założenia rozprawy i zastosowane metody. Treść kolejnych rozdziałów jest odpowiednia do ich tytułów i założonych celów. Z uwagi na obszerność badań materiału i ich formę (tj. zestawienia i tabele) oraz różnorodność danych poruszanych w kolejnych rozdziałach, warto rozważyć dodanie krótkich podsumowań, aby ułatwić czytelnikom nawigację i zrozumienie treści. Wnioski z poszczególnych zagadnień przedstawione zostały dopiero na końcu rozprawy.

Przypisy sporządzone są poprawnie według przyjętych standardów. Oprócz odniesień bibliograficznych zawierają dodatkowe objaśnienia leksykograficzne terminów hebrajskich.

Bibliografia ma sporo mankamentów, które związane są z niejednorodnym zapisem tytułów, zarówno polskich, jak i angielskich (wielka litera, czasem mała litera) oraz zapisem skrótów serii (niektóre są pisane pełnymi nazwami inne skrótami, które nie zostały objaśnione w wykazie skrótów). Użycie wielkiej litery nie jest również uzasadnione w niektórych miejscach w tekście głównym (s. 117), dotyczy to także niejednorodnego zapisu np. określenia psalmy Asafa (s. 11) lub Psalmy Asafa, a także psalmy Asafowe (s. 11) lub psalmy asafowe (s. 19 por. też s. 60. 209), czy też zapis hapax i hapaks (s. 209). W tekście głównym (np. s. 209) oraz w zapisach bibliograficznych również zdarzają się literówki, które należało wyeliminować podczas korekty. W niektórych miejscach poprawy wymaga też styl, który utrudnia odbiór pracy (np.: „kilka różnych rodzajów podziały poszczególnych psalmów asafowych” (s. 60).

Na uznanie zasługuje opracowanie statystyczne dotyczące słownictwa zarówno w części głównej pracy, jak i w aneksie. Warto podkreślić również ukazanie wizualnych reprezentacji danych, takich jak wykresy słupkowe, aby były one bardziej dostępne i zrozumiałe.

Ocena merytoryczna pracy

Przedstawiona analiza psalmów asafowych to wielowymiarowe i kompleksowe zadanie, które obejmuje różne aspekty, takie jak kwestie językowe, literackie i teologiczne. Autorka Hanna Górską wykazuje się znajomością literatury przedmiotu na temat psalmów asafowych, którą łączy z głęboką analizą hebrajskiego tekstu tych utworów.

Istotnym elementem przedstawionych badań jest obszerna analiza form gramatycznych słownictwa w psalmów asafowych, która pozwala na wskazanie powiązań, które występują w obrębie poszczególnych psalmów tego zbioru, jak i innych utworów Psalterza. Autorka wykazuje się myśleniem zarówno myśleniem analitycznym, jak i syntetycznym, co umożliwia czytelnikowi poznanie precyzyjnych analiz słownictwa oraz struktury poszczególnych psalmów. Umiejętnie wykorzystuje w tym celu narzędzie elektroniczne, jakim jest program BibleWorks 10, wykazując również biegłość w obszarze leksykografii i gramatyki hebrajskiej.

Warto również podkreślić, że Autorka konsekwentnie realizuje założony cel badawczy, choć przyznaje jednak, że nie jest możliwe jednoznaczna odpowiedź na postawione przez nią pytania. To uczciwe podejście do badań, które pozwala na uwzględnienie pewnych trudności i złożoności omawianego zagadnienia.

Przedstawiona rozprawa jest solidnym i obszernym opracowaniem psalmów asafowych oraz stanowi całościowy przegląd tej grupy psalmów. Bez wątplenia recenzowana praca ma szansę stać się punktem odniesienia dla przyszłych badań z zakresu psalmów w polskiej literaturze, zwłaszcza w kontekście statystyki, leksykografii i teologii.

Zastosowanie analizy danych statystycznych w celu wyodrębnienia istotnych wniosków do interpretacji psalmów oraz analiza porównawcza stanowią cenny wkład w dziedzinie badań biblijnych.

Kwestie do dyskusji

Przy okazji lektury rozprawy zrodziły się pewne pytania, które mogą być przedmiotem dalszej dyskusji:

- 1) Czy na przykładzie psalmów asafowych możemy stwierdzić, że czytanie psalmów w ich kanonicznej kolejności ma wpływ na ich interpretację?
- 2) Przyjmując, że zbiór psalmów asafowych stanowi spójną całość, co można powiedzieć o jego przesłaniu w kontekście całości Psalterza?

Wniosek

Temat rozprawy mgr. lic. Hanny Walentyny Górskiej pt. „Psalmy Asafa w Psalterzu. Studium porównawcze w zakresie literacko-teologicznym”, napisanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Romana Bogacza, prof. UPJII stanowi ważny wkład w badania dotyczące interpretacji psalmów. Przedstawione uwagi o charakterze krytycznym odnoszą się do kwestii formalnych. Stwierdzam, że praca przedłożona przez mgr. lic. Hannę Walentynę Górską spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, a jej Autorka zasługuje na stopień naukowy doktora nauk teologicznych. Wnoszę zatem o dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. ucz. dr hab. Anna Kuśmirek

Anna Kuśmirek

Warszawa, 19.09.2023 r.